

mekte (a.g.e., IX, 109), bazan da mektuplaşanların kendi kardeşi Kûhyâr ile Afşin'in kardeşi olduğunu söylemektedir (a.g.e., IX, 100). Ya'kûbî'ye göre Afşin ile yaptığı konuşmada Mâzyâr mektuplaşma iddiasını reddetmiş görünmektedir (*Târîh*, II, 477).

Muahhar kaynaklarda Mâzyâr'a açıkça yöneltilen İslâm'dan dönme suçlamasına Taberî'de yer verilmemesi veya Afşin örneğinde olduğu gibi onun bu itham dolayısıyla sorgulandığına dair bir bilginin bulunmaması dikkat çekicidir. Erken dönem kaynaklarından Belâzûrî (*Fütûh*, s. 487) ve İbnü'l-Fakîh (*Kitâbü'l-Büldân*, V, 309) Mâzyâr'ın isyanına atıfta bulunurken onun kâfir olup ihanet ettiğinden bahsederler. Abdülkâhir el-Bağdâdî, İslâm fırkaları dışında saydığı İbâhî mezhepleri arasında Bâbekiyye ile birlikte Mâzyâriyye diye bir fırkadan da söz etmektedir (*Mezhepler Arasındaki Farklar*, s. 245). Bu bilgi, Taberî'nin Mâzyâr'ın Bâbek el-Hürremî ile mektuplaştığı şeklindeki kaydı ile birlikte düşünüldüğünde önem arz etmektedir. Fakat bu fırka ile Mâzyâr arasındaki ilişkiyi ortaya koyan somut bilgiler bulunmamaktadır.

Halife Mu'tasım-Billâh'ın emriyle değnek cezasına çarptırılan Mâzyâr cezanın uygulanmasının ardından hayatını kaybetti. Cesedi Bâbek'in cesedi yanında teşhir edildi (Taberî, IX, 100, 104). Kardeşine ihanetiyle onun sonunu hazırlayan Kûhyâr da Mâzyâr'ın hizmetindeki Deylemli askerler ve onlara kumanda eden amcazadesi Şehriyâr b. Mesmugân tarafından katledildi (a.g.e., IX, 97). Bu şekilde Taberistan'daki Kârinîler hânedanı sona erdi ve bölge Tâhirîler'in yönetimine geçti. "Melikü'l-cibâl" ve "Gül-Gîlân ispehbed-i Horasan pâdisahvergârşâh" unvan ve lakaplarını kullanan Mâzyâr'ın (Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, VII, 276; Taberî, IX, 100) siyasî hedefleri için kan dökmekten, halka aşırı baskı ve şiddet uygulamaktan çekinmediği anlaşılıyorsa da hakkından ileri sürülen irtidat, Mecûsîlik, Bâbek-Mazdek taraftarlığı gibi iddiaların tesbit edilmesi kaynaklar çerçevesinde oldukça zor görünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 487-489; İbnü'l-Fakîh, *Kitâbü'l-Büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1967, V, 309; Ya'kûbî, *Târîh*, Beyrut 1379/1960, II, 476-477; a.mlf., *Kitâbü'l-Büldân*, VII, 276-277; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), VIII, 556; IX, 80-101, 103-104, 105, 109; Bağdâdî, *Mezhepler Arasındaki Farklar* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), İstanbul 1979, s. 245; İbn İsfendiyâr, *Târîh-i Taberistân: An Abridged Translation of*

the History Tabaristân (trc. E. G. Browne), London 1905, s. 146-156; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 495-505, 510, 511, 515; Zahirüddîn-i Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1361, s. 63-67; M. Rekaya, "Mâzyâr rêsistance ou intégration d'une province iranienne au monde musulman au milieu du IXe siècle ap. J. C.", *Slr.*, II/2 (1973), s. 143-192; a.mlf., "Kârinids", *EP* (Ing.), IV, 644-647; V. Minorsky, "Mazyâr", *IA*, VII, 429-431.

AHMET GÜNER

MÂZYÂRİYYE

(المزاريية)

III. (IX.) yüzyılın ilk çeyreğinde Muhammire'nin düşüncelerini Cürcân'da yaymaya çalışan Mâzyâr isimli şahsın liderliğinde ortaya çıkan İbâhî bir cereyan (bk. İBÂHİYYE).

McCARTHY, Richard Joseph
(1913-1981)

Amerikan şarkiyatçısı.

19 Mart 1913 tarihinde Chicopee'de (Massachusetts) doğdu. Orta öğrenimini Springfield'deki Cathedral High School'da, yüksek öğrenimini Worcester Holy Cross College'da tamamladı. 1933 yılında Lenox'ta Cizvitler'e katıldı ve geleneğe uygun olarak Weston College'da önce felsefe öğrenimi gördü (1936-1938). Bağdat'ta Arap dili ve edebiyatı tahsil ettikten sonra (1938-1941) Weston'a dönerek hıristiyan ilâhiyatı öğrenimi yaptı (1941-1945).

McCarty Haziran 1944'te din adamlığı görevine tayin edildi ve Gregorian Üniversitesi'nde bir yıl daha Arapça öğrenimi gördükten sonra (1946-1947) Oxford Üniversitesi St. Anthony's College Şarkiyat Çalışmaları Bölümü'nde kelâm alanında doktora hazırladı (1947-1951). Joseph Schacht'ın danışmanlığında gerçekleştirdiği Bâkullânî hakkındaki çalışmasının yanı sıra Hamilton Alexander Reskeen Gibb, Richard R. Walzer ve Chaim Rabin gibi şarkiyatçıların seminerlerine katıldı; Geoffrey Lewis'ten Türkçe dersleri aldı.

1951'de tekrar Bağdat'a giden McCarty, içinde yaşadığı toplumu yakından tanımak ve ilmî çalışmalarını sağlıklı bir şekilde yürütmek amacıyla mesaisini Arapça ve İslâm kültürüne yoğunlaştırdı. 1959 yılına kadar hıristiyan ve müslüman öğrencilerin devam ettiği Cizvitler'e ait Baghdad College'da öğretmenlik yaptığı

gibi aynı dönemde Bağdat Devlet Üniversitesi'nde felsefe tarihi dersleri okuttu. McCarty, Irak hükümetinin teşviki ve ücretsiz arazi tahsis etmesi neticesinde Cizvitler tarafından Câmîatü'l-hikme adıyla 1956 yılında kurulan üniversitede 1959'da öğretim üyesi olarak göreve başladı, sonra da üniversitenin rektörlüğüne getirildi (1965). 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşında Amerika'nın İsrail'i desteklemesi, Amerikalı öğretim üyelerinin çoğunlukta bulunduğu üniversitenin Irak halkının hedefi haline gelmesine sebep oldu. Bazı gazetelerde üniversitenin casusluk faaliyetlerine karıştığı yolunda iddialar yer alınca McCarty Irak hükümetinden soruşturma açılmasını istedi. Yapılan incelemelerde iddialar doğrulanamadıysa da problemler sona ermedi. 1968 başlarında disiplin ihlâli sebebiyle üniversiteden uzaklaştırılan iki öğrenci şahsî meselelerini Cizvitler'le mücadele dönüştürmüş ve öğrenci derneklerinin desteğini kazanmayı da başarmıştı. Bu arada Irak Devrim Komuta Konseyi, Arap tarihinin kritik bir döneminde Irak gençliğini yabancıların eğitemeyeceği gereğiyle ülkedeki bütün öğretim kurumlarının millileştirilmesi yönünde karar aldı ve Câmîatü'l-hikme'ye Iraklı bir yönetici tayin etti. McCarty'nin üniversiteyi birlikte yönetme önerisini içeren 24 Ocak 1968 tarihli mektubu Irak Devrim Komuta Konseyi tarafından dikkate alınmadı ve bazı fakülte dekanlarının da içinde bulunduğu dokuz Cizvit öğretim üyesinin ülkeyi terketmesi istendi. Geride kalan Cizvitler'in üniversitedeki idarî problemin halledilmesi için tavir koymaları sonuç vermediği gibi onların da beş gün içinde Irak'tan ayrılmaları gerektiği bildirildi. Aynı yılın sonuna doğru Baghdad College'daki Cizvit öğretim üyeleri ülkeden ayrılmak zorunda kaldı.

McCarty 1969 yılında Oxford Üniversitesi'nde İslâm felsefesi dersleri vermeye başladı. Ancak orada kaldığı yıllarda sıkça sağlık problemleri yaşadı ve 1976'da Oxford'daki görevinden ayrılıp Amerika'ya gitti. 1979'da felç geçirmesi üzerine kaldırıldığı bir huzurevinde 24 Ocak 1981 tarihinde öldü. McCarty'nin ilmî mesaisini, Arapça ve İslâm düşüncesi alanında öğretim üyeliğiyle Arap dili üzerine gerçekleştirdiği araştırmalar, doktora alanını oluşturan Eş'arî kelâmcılarına ait metinlerin tenkitli neşri ve çevirileri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Eserleri. 1. *The Theology of al-Ash'ari* (Beyrut 1952-1953). Ebü'l-Hasan el-Eş-

'arî'nin *el-Lüma' fi'r-red 'alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida'* adlı kitabı ile *Risâle fi istihsâni'l-havz fi 'ilmi'l-keâm (el-Haş 'ale'l-bahş*)* adlı risâlesinin tenkitli neşri ve İngilizce'ye çevirisinden oluşmaktadır. 2. *et-Teşânîfü'l-mensûbe ilâ feylesüfi'l-'Arab: Bahş bi-münâsebeti ihtifâlâtı Bağdâd ve'l-Kindî* (Bağdad 1382/1962). Eserde başta İbnü'n-Nedîm'in *el-Fihrist*, İbnü'l-Kıfî'nin *İhbârü'l-'ulemâ' bi-ahbârî'l-hükemâ'* ve İbn Ebû Usaybia'nın *'Uyûnü'l-enbâ'* adlı eserleri olmak üzere çeşitli fihrist ve tabakat kitaplarında Ya'küb b. İshak el-Kindî'ye nisbet edilen eserlerle bunlardan günümüze ulaşabilen yazma, matbu ve başka dillere çevrilmiş nüshalarının listesi verilmektedir. 3. *Spoken Arabic of Baghdad* (I-II, Beyrut 1964-1965, Faraj Raffouli ile birlikte). Eserin I. cildinde Arapça'nın Bağdat lehçesinin grameri edebî yazı dilinin kaideleriyle birlikte verilmiş, II. cildinde bunların İngilizce çevirileri, okunuşları ve örnek metinler yer almıştır. 4. *Freedom and Fulfillment: An Annotated Translation of al-Ghazâlî's al-Munqidh min al-Dalâl and Other Relevant Works of al-Ghazâlî* (Boston 1980). Eser *Deliverance from Error: An Annotated Translation of al-Munqidh min al-Dalâl and Other Relevant Works of al-Ghazâlî* adıyla tekrar yayımlanmıştır (Louisville 1999). McCarthy ayrıca Bâkullânî'nin *et-Temhîd* (Beyrut 1957) ve *el-Beyân* (Beyrut 1958) adlı eserlerinin ilmi neşrini gerçekleştirmiş ayrıca Ya'küb b. İshak el-Kindî'nin *Risâle fi'l-'aql*'inin Arapça metnini ve notlarla İngilizce tercümesini neşretmiştir ("al-Kindî's Treatise on the Intellect", *IS*, III/2 [1964], s. 119-149).

BİBLİYOGRAFYA :

R. J. McCarthy – Faraj Raffouli, *Spoken Arabic of Baghdad*, Beyrut 1964, I, s. XII, XXXVI; Bâkullânî, *el-Beyân* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1958, neşredenin girişi, s. 11; J. D. Latham, "Obituary, Revd Dr. R. J. McCarthy, SJ (1913-1981)", *BRISMES Bulletin*, VIII/1 (1981), s. 76-79; J. M. Fiey, "In Memoriam, Le Père Richard J. McCarthy, s.j. (1913-1981)", *MIDEO*, XV (1982), s. 315-316; Günay Tümer, "Cizvidler", *DİA*, VIII, 41; Âdil Cäsım el-Beyâtî, "Irak", a.e., XIX, 110.

MUSTAFA SİNANOĞLU

MEÂD

(المعاد)

Dönüş, dönüş yeri anlamında özellikle kelâm ve felsefede kıyamet için kullanılan bir terim (bk. KIYAMET).

MEÂFİR (Benî Meâfir)

(بنو المعافر)

Yemen'de yaşayan Kahtâniler'e mensup bir Arap kabilesi.

Kabileye adını veren Meâfir'in nesebi Meâfir b. Ya'fur b. Mâlik b. Hâris b. Mürre vasıtasıyla Kahtân'a ulaşır ve Himyerliler arasında zikredilir. Tarihi Sebeîiler zamanına kadar uzanan Meâfirîler, Yemen'de Vâdînahle ile Vâdîharaza arasında diğer kabilelerle birlikte iç içe yaşamakta idiler; ancak konuştukları lehçe onlarınkinden farklı idi. Yemen'de Taiz yakınlarındaki Meâfir ismini bu kabileden alır. Meâfirîler dokümanlıkla şöhret bulmuştur. İlk devir İslâm tarihi kaynaklarında vergi ödemeleri dahil Meâfir kumaşının pek çok yerde kullanıldığına işaret edilmektedir. Kâbe'ye ilk defa örtü asanlar arasında adı geçen Yemen tûbba'larından Es'ad Ebû Kerb'in de bu kumaşı kullandığı söylenir. Meâfirîler saraçlıkta da mâhirdiler; yaptıkları eyer ve semerler bütün Arabistan'da meşhurdur. Öte yandan sihir ve büyüyle meşgul oldukları için diğer kabileler arasında pek itibar görmedikleri rivayet edilir.

Meâfir kabilesi 9 (630) yılında İslâm'a girmiştir. Resûlullah, Tebük Seferi'nden dönünce ramazan ayında Himyer meliklerinin mektubunu getiren Mâlik b. Mürâre (Mürre) er-Ruhâvî Medine'ye geldi ve Hz. Peygamber'e kendisini elçi olarak gönderen Hâris b. Abdükülâl, kardeşleri Nuaym ve Şüreyh ile (Şürahbî) Zû Ruayn, Meâfir ve Hemdân emirlerinin ihtidâ ettiklerini bildirdi. Resûl-i Ekrem, Mâlik b. Mürâre'yi evinde yatırması ve kendisine iyi bir konuk severlik göstermesi için Bilâl-i Habeşî'ye emir verdi. Elçi Medine'den ayrılacağı zaman Resûlullah Himyer meliklerine hitâben bir mektup yazdı. Besmeleden sonra, "Muhammed resûlullah-tan Hâris b. Abdükülâl, Nuaym b. Abdükülâl, Şüreyh b. Abdükülâl ile Zû Ruayn, Meâfir ve Hemdân emirlerine" şeklinde başlayan mektupta Hz. Peygamber onların müslüman olmalarından duyduğu memnuniyeti dile getiriyor, namaz kılmaları ve zekât vermeleri gerektiğini bildiriyor ve Ehl-i kitap'tan da cizye alınmasını istiyordu. Resûl-i Ekrem'in mektubunda zekât ve cizye miktarlarını ayrıntılı bir şekilde zikretmesinin yanında zekât mallarının kendisine ve ailesi fertlerine helâl olmadığını ve cizye ödemelerinin dinar veya Meâfir kumaşı ile yapılabileceğini belirtmesi dikkat çekicidir.

İlk İslâm fetihlerine katılan Meâfirîler'in bir kısmı Mısır'a, bir kısmı da Endülüs'e yerleşmiş ve siyaset, askerlik, ilim, sanat, bayındırlık faaliyetlerinde önemli roller oynamıştır. Amr b. Âs Fustat şehrinin kurulmasında ve yolların yapılmasında özellikle bu kabile mensuplarından yararlanmıştır. Kabilenin bir kolu olan Karâfe'nin Kahire'de yerleştiği semt de kendi adlarıyla anılır. Sem'ânî, II. (VIII.) yüzyıl hadis âlimleri arasında bazı Meâfir âlimlerinin adını verir (*el-Ensâb*, XII, 328-330). Bunların yanında Endülüslü âlimlerden Ahmed b. Muhammed el-Meâfirî, Ebû Bekir İbnü'l-Arabî ve Ali b. Muhammed el-Meâfirî ile Kuzey Afrika'da başşehir Trablusgarp olmak üzere ilk İbâzî devletini kuran Ebû'l-Hattâb el-Meâfirî zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 264, 356; Belâzürî, *Fütüh* (Fayda), s. 102; Hemdânî, *Şifâtü Cezireti'l-'Arab* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekva' el-Hivâlî), Riyad 1397/1977, bk. indeks; Sem'ânî, *el-Ensâb*, XII, 328-330; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 465-466; İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 305; VI, 233, 251, 348; IX, 321; X, 29; XI, 285; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 378; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü' kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, III, 1115; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 90-92; A. Grohmann, "Maâfir", *IA*, VII, 112-114; a.mf. – G. R. Smith, "Ma'âfir", *EP* (Fr.), V, 901-902.

MEHMET ALİ KAPAR

MEÂFİRİ

(المعافري)

Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Meâfirî et-Talemenkî (ö. 429/1037)

Kıraat âlimi.

340 (951) yılında Endülüs'ün Talemenke (Salamanca) şehrinde doğdu. 362'de (972-73) hadis nakletmeye başladı. Kurtuba'ya (Cordoba) yerleşti ve burada Ebû Ca'fer Ahmed b. Avnullah'tan ders aldı. İbn Müferric el-Kâdî, Ebû Muhammed el-Bâcî, İbn Futays, İbn Battâl el-Kurtubî, Ebû'l-Kâsım Halef b. Muhammed el-Havlânî ve Ali b. Muhammed el-Antâkî gibi âlimlerden faydalandı.

375-381 (985-991) yılları arasında tahsilini ilerletmek amacıyla Doğu'ya seyahat etti, bu sırada hac görevini de yerine getirdi. Mekke'de Ebû Tâhir Muhammed b. Muhammed b. Cibrîl el-Uceyfi ve Ebû Hafs Ömer b. Muhammed b. İrâk, Medine'de Ebû'l-Hasan Yahyâ b. Hüseyin el-Matlebî, Mısır'da Muhammed b. Ali el-